

KONG CHRISTIAN VIII.

After Maleri af C. A. JENSEN, ca. 1827.

Til Mineralogisk Museums Historie.

AF

KAREN CALLISEN.

Kong Christian VIII. og hans particulaire mineralogiske Cabinet.

Indledende Bemærkninger.

I Værket »Danmarks Kultur ved Aar 1900« har Professor mineralogiæ N. V. USSING skrevet et lille Kapitel om Universitetets Mineralogiske Museum (1). Han angiver heri, at Universitetets Mineralsamling er grundlagt af BRÜNNICH i 1770. Til samme Aar daterer Professor R. SPÄRCK i sit Jubilæumsskrift: »Zoologisk Museum gennem tre Aarhundreder«, 1945 (2), den første Begyndelse til dette Museum. Dette er ganske naturligt, da de to Museer har differentieret sig ud fra den samme Begyndelse, nemlig Universitetets Natur-Theater, grundlagt af MORTEN THRANE BRÜNNICH, den første Universitetsprofessor i Naturhistorie, hvilket Fag dengang omfattede de to Discipliner Mineralogi og Zoologi. Det gælder om begge Museer, at Dele af Samlingerne er langt ældre og skriver sig fra Midten af det 17. Aarhundrede.

BRÜNNICH udgav 1782 en stor Bog om »Dyrenes Historie og Dyre-Samlingen udi Universitetets Natur-Theater«. Første Bind (3). Mere udkom aldrig. Den begynder med »en historisk Indledning, afhandlende Natur-Videnskabernes Fremgang under de Danske Kongers siden Universitetets Stiftelse«, hvori berettes om mange private Naturaliesamlinger, som eksisterede forud for eller samtidig med det af ham grundlagte Universitetsmuseum.

De ældste Samlinger var Raritetkabinetter og Kunstkamre med et yderst tilfældigt Indhold. Af Mineraler kunde nok findes et ret stort Antal Stykker, men det var mest Guld, Sølv og Ædelstene. Sjældnere Sten var ofte forarbejdede til Bægre o. lign. Men de betydelige Fremskridt indenfor Naturvidenskaberne i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede satte efterhaanden deres Præg paa Sam-

lingerne. Oplysningstidens Kundskabstrang animerede Samlerglæden, de intellektuelt interesserede drev Studier hver paa sit Omraade. I Sverige grundlagde LINNÉ den videnskabelige Botanik, Disciplene strømmede til hans Lærestol i Upsala, og hele det lærde Europa stod i Brevveksling med ham. Blandt hans bedste Elever var den danske Entomolog J. C. FABRICIUS, som fremsatte Udviklingstanken henvend 25 Aar tidligere end LAMARCK. SCHEELE og PRIESTLEY opdagede Iltten i Begyndelsen af 1770-erne, og med Vægtskaalen i Haanden beviste LAVOISIER Princippet om Materiens Konstans, hvormed Flogistonteorien led sit endelige Nederlag. Faa Aar senere fremstillede CAVENDISH Vandet syntetisk af Ilt og Brint. GALVANIS Opdagelse af »den dyriske Elektricitet« 1789 vakte uhyre Opsigt; her hjemme tog P. C. ABILDGAARD fat paa lignende Eksperimenter. Ved Københavns Universitet oprettedes nye Lærestole i Botanik og Fysik, og som alt nævnt blev BRÜNNICH den første Universitetsprofessor i Naturhistorie; hans Embede omfattede tillige »Økonomi«, d. v. s. væsentligst anvendt Naturvidenskab. — Universitetet var ellers ikke førende i denne Perodes Naturvidenskab, det frugtbare Initiativ kom fra formaaende Mænd, der var grebne af Tidens nye Tanker og søgte at ophjælpe Landets naturlige Hjælpekilder. Mineralinspektør ANDREAS BIRCH berejste Landet »ved kongelig Befaling og Understøttelse« og indsamlede danske Mineraler og Jordarter med Henblik paa deres praktiske Udnyttelse. Han belønnedes derfor med det nystiftede Videnskabernes Selskabs første Medaille. Natural- og Husholdnings-Cabinettet paa Charlottenborg oprettedes 1759 efter Forslag af Overhofmarskal, Grev A. G. MOLTKE, Bregentved, og med ham som Præses; sandsynligvis stammede Idéen fra BIRCH (4). Naturhistorie-Selskabet stiftedes 1789, væsentligst paa P. C. ABILDGAARDS Initiativ. Begge disse Institutioner havde betydelige Samlinger og fungerede som Universiteter med egne Professorer i Mineralogi, Zoologi og Botanik. Efter Indstilling af Grev J. H. E. BERNSTORFF stiftedes Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab 1769 og Veterinærskolen oprettedes med P. C. ABILDGAARD som Leder i 1773. Sognepræster, Toldembedsmænd o. a. beskrev deres Egn »topografisk og økonomisk« og gav en Mængde nøjagtige Oplysninger, ogsaa af kulturhistorisk Værdi. Nye Undersøgelser sattes i Gang, saaledes over Færøernes Kul, Islands Svovlminer og Surturbrandsfjeldene; i Norge aabnedes nye Bjergværker, Sø-Saltets Tilvirkning forøgedes o. m. m.

Hele denne Bevægelse medførte, at overordentlig mange af Tidens ledende Mænd anlagde private Naturalsamlinger. Eksemplet var allerede givet fra Udlandet. I Sverige havde LINNÉ bistaæet Dronning LOVISA ULRIKA og CARL GUSTAF TESSIN med Indsamling, Ordning og Beskrivelse af deres Naturalkabinetter, særlig Herbarier, Konkylier og Mineralsamlinger (5). Konkylier var i det hele taget paa Mode, og heri indbefattedes ogsaa fossile Skaller. Her i Danmark var Grev OTTO THOTTS og Grev A. G. MOLTKE'S Samlinger europæisk berømte. Store Samlinger med betydelige Mineralkollektioner ejedes af Geheimeraad J. TH. HOLMSKIOLD, Grev CHR. DITLEV REVENTLOW, Etatsraad TYGE ROTHE, Etatsraad MANTHEY, Conferensraad P. J. MONRAD, Arkivtegner SØREN ABILDGAARD og mange flere.

Mod denne Baggrund maa man se den unge Prins CHRISTIAN FREDERIKS Opdragelse og hans livsvarige Interesse for Mineralogi og Geologi.

Nogle af Datidens Samlinger blev bortsolgt ved offentlige Auktioner, bl. a. Grev OTTO THOTTS, men langt den største Del af disse Samlingers Mineraler og Forsteninger er siden havnede i det nuværende Mineralogiske Museum. Den betydeligste Forøgelse fik Museet uden Tvivl i CHRISTIAN VIII.s particulaire Mineralsamling, der overdroges Museet efter Kongens Død.

Prins CHRISTIAN FREDERIK, den senere KONG CHRISTIAN VIII.

Prins CHRISTIAN FREDERIK blev født paa Christiansborg d. 18. September 1786 som ældste Søn af Arveprins FREDERIK og SOPHIE FREDERIKKE af Mecklenburg-Schwerin. Allerede 8 Aar gammel mistede han sin Moder, der døde af Tuberkulose 36 Aar gammel i 1794. Faderen døde i en Alder af 52 Aar i 1805.

Arveprins FREDERIK (1753—1805) var Søn af FREDERIK V. og JULIANE MARIE. Han karakteriseres (6) som aandelig og legemlig under Jævnmaalet. Af Ydre var han lille og ubetydelig, hans Optræden var kejtet og forlegen, han havde intet af Halvbroderen CHRISTIAN VII.s naturlige Værdighed. Som politisk Forgrundsfigur i Guldbergperioden kom han uhjælpelig til kort.

Prins CHRISTIAN FREDERIK har aabenbart arvet sit lyse Hoved efter sin Moder Arveprinsesse SOPHIE FREDERIKKE, der anses for at have været velbegavet. Hun havde ikke politiske Interesser, men bevarede Livet igennem en naturlig Livslyst og Sans for Fornøjelser, Egenskaber, som ogsaa er gaaet i Arv til Sønnen. Hun

fik Ord for at være en god Moder for sine Børn. — Af Ægteparrets andre Børn er Arveprins FERDINAND (1792—1863) den mest kendte.

Er det end et lidet flatterende Billede, man af Danmarks politiske Historie faar af Arveprins FRÉDERIK, saa viser han sig ved sin alvorlige Interesse for Videnskab og Kunst og sin Respekt for aandeligt Arbejde fra en fordelagtigere Side. Hans Børns Opdragelse laa ham stærkt paa Sinde. Da Prins CHRISTIAN FRÉDERIK var 7 Aar gammel, blev hans Undervisning lagt meget storstilet an, Lærerne udvalgte ikke efter Rang og Stand, men efter Kvalifikationer. Som »Directeur« for Opdragelsen ansattes efter GULDBERGS Raad Filologen, Professor NIELS IVERSEN SCHOW, som ved 14 Aars Ophold i Udlandet og flere literære Arbejder havde »erhvervet sig et berømmeligt Rygte«. SCHOW har været en helt usnobbet Personlighed; han forstod at gennemføre sine Krav til Undervisningen ogsaa i Tilfælde, hvor Arveprinsen gjorde Indvendinger, og Arveprinsen var meget nøjeregnende med Timeplanen. SCHOW planlagde Undervisningen efter Principper, som ogsaa idag vilde være helt moderne. I Historie blev der lagt Vægt paa de nyeste Begivenheder, endog Avislæsning hørte med til Undervisningen, i Geografi benyttedes ikke blot Lærebog, Prinsen maatte ogsaa lære at kende og benytte Kort. Om Naturhistorie skriver Prinsens Lærer Zoologen HANS SEVERIN HOLTEN i »Minerva« (7): »Med sand philosophisk Geist lagde man an paa, at den unge Prinds maatte gaae frem fra rigtige sandselige Forestillinger om Tingene uden om ham, til at kunne gjøre Slutninger om samme. Derfor vilde man skaffe ham Kundskab om Naturen«.

HANS SEVERIN HOLTEN blev født i Helsingør 1770 som Søn af Apotheker JOHAN H. og ANNA MARGRETHA f. ABILDGAARD, Datter af Arkivtegner SØREN A. I Daaben fik han Navnet Johan, men ligesom Faderen kaldte han sig Hans. Som Lærer for Prins FERDINAND ledsagede han Arveprinsen med Familie paa en Rejse i Tyskland i 1804; Breve til hans Hustru fra denne Rejse er trykt i Personalhistorisk Tidsskrift, 5. Rk. I, 1904. HOLTEN var en kort Tid efter Tysklandsrejsen Inspektør ved Naturhistorie-Selskabet, og da dettes Samlinger overdroges til Det kgl. naturhistoriske Museum, blev han Inspektør ved dette. Hans Beskæftigelse som Lærer og Inspektør levnede ham kun ringe Tid til videnskabeligt Arbejde. Han døde d. 30. Dec. 1805 efter to Dages Sygdom, som det antoges af Skarlagensfeber, der netop grasserede i hans Hjem (8).

HOLTEN maa have været en aldeles fortræffelig Lærer. Hans Undervisning har aabnet Drengens Øjne for alt, hvad han saa i

Naturen, og vakt en Interesse hos ham for Livet. Til Brug for Naturhistorieundervisningen købtes Professor P. C. ABILDGAARDS ældre Mineralsamling ved offentlig Auktion for 1800 Rdlr., — en ikke helt ringe Sum, naar man betænker, at Universitetets Professorgager dengang var 400—800 Rdl. aarlig. Hertil kom en mindre Samling, som Arveprinsen tidligere havde købt af en Sekretær DIENER fra Harzen, som en Tid var Mineralhandler i København, og yderligere købtes »ikke faa gode, ja, nogle ret prægtige og kostbare Stuffer«, saa at Samlingen ved Vinterens Begyndelse [1793] »tællede henimod 3000 Arter af Mineralier«. — Desuden fandtes en Plantesamling og en Samling af udvalgte, kostbare og sjeldne Konkylier. Kammerherre SEHESTED og Justitsraad TØNDER LUND forærede Insekter og Geheimeraad HØLMSKIOLD havde tidligere givet en Del Zoophyter. HOLTEN skriver videre: »I denne Vinter [1793—94] har den unge Prinds jevnlig besøgt de vigtigste Naturaliesamlinger, og paa de fleeste Steder gaves villigen til Prindsens Samlings Forøgelse«. Blandt Giverne nævnes Regimentschirurg SCHUMACHER, som var Lærer i Mineralogi ved Naturhistorie-Selskabet.

Men HOLTEN forstod ikke blot at skaffe Samlinger. Allerede i Sommeren 1793, da han som Lærer fulgte med Prinsen til Sorgenfri og Fredensborg, tog han Drengen med paa Excursioner og lærte ham at iagttage og samle i det Fri. Udbyttet var ikke ringe, foruden mange Planter samlede Prinsen i Fredensborgegnen henimod 300 Arter Insekter, »hvoriblandt endeel sieldne, og nogle nye«. — Efter Ferien lærte HOLTEN sin Elev at ordne et Museum. Hertil havde HÅRSBORFF i Sommerens Løb indrettet et »ligesaa smagfuldt som beqvemt Kabinet« paa Christiansborg, »Der tilbragte den unge Prinds i fire Maaneder en Deel af sine Fritimer paa den ædleste Maade, med at omsætte og ordne Samlingen under min Veiledning, . . . ved hvilket mig kiære Arbeide jeg bestræber mig at give den unge Prinds al den praktiske Underretning om Tingene, som hans Alder kan modtage, men — Arbeidet blev afbrudt i sin fyrigste Gang; Ilden, som saa hurtig, saa uventet tog Overhaand, forarsagede, at intet af dette skiønne, hæderværdige Anlæg blev reddet. Alt blev et Rov for Luen«.

Christiansborg Slots Brand har været en alvorlig Oplevelse for den lille Prins. Ilden udbrød den 26. Februar 1794 Kl. 3 om Eftermiddagen i hans Soveværelse i Fløjen ud til Ridebanen, efter at man i flere Dage havde hørt »en Brølen og Buldren« paa Slottet. Prinsens Religionslærer BONE FALCH RØNNE kom i den yderste

Livsfare og maatte fires ud af et Vindue, han blev saa medtaget, at han maatte indlægges paa Frederiks Hospital.

Kort efter Branden lykkedes det Kongefamilien at erhverve de tre af Amalienborgs Palæer; det fjerde, det Brockdorffske var allerede tidligere blevet købt af Kongen og benyttedes til Søkadet-akademi. Kongen købte det Moltkeske Palæ af Grev JOACHIM GOPSKE MOLTKE (fra den Tid kaldet Christian VII.s Palæ) samt det Schackske til Kronprinsregenten; her boede senere CHRISTIAN IX. Arveprins FREDERIK købte det Levetzauske Palæ, og efter hans Død gik det i Arv til Prins CHRISTIAN FREDERIK, der boede her baade som Prins og senere som Konge. Paa Vejviserens Kort betegnes det endnu som Chr. 8.s P. Siden 1898 har det været Bolig for den nuværende Konge CHRISTIAN X.

Palæerne var temmelig forfaldne og maatte indrettes til deres nye Formaal. Maleren NICOLAI ABILDGAARD forestod Ombygningen af Arveprinsens Palæ, paa 1. Sal er endnu bevaret en Del af hans Arbejde. I samme Etage havde Prins CHRISTIAN FREDERIK sine Værelser. Det fineste var »5 Kanten« med Mahognistole og Sofa, Spejl og Malerier, dernæst Sovekammer samt Bibliotek og Fægtestue.

Paa forbavsende kort Tid blev et nyt »Natur Museum« samlet og ordnet. L. OLUFSEN angiver i Videnskabernes Selskabs Minde-skrift over CHRISTIAN VIII, 1848 (9), at Mineralsamlingen omkring Aar 1800 bestod af 2300 Stykker foruden Bjergarter. I »Inventarium over Arveprins Frederiks Palæ 1. Januar 1798« (Partikular-kammerarkivet i Rigsarkivet) staar Side 38 under Opregning af Møbleringen i »Prins Christians Bibliothek og Fægtestue«: »14 Stk. Mahageni Skabe til Mineralier og Choquiller«. (Meddelt af Museums-inspektør GUDMUND BOESEN, Rosenborg).

I Mineralogisk Museums Arkiv opbevares et haandskrevet, meget smukt udført Katalog: »PRINDS CHRISTIAN FREDERIKS NATUR MUSEUM, ordnet af H: S: HOLTEN.« Efter OLUFSENS Mening er Kataloget rimeligvis skrevet omkring Aarhundredskiftet, ialfald er det sikkert denne Fortegnelse, som Olufsen har benyttet til Optælling af Stykkernes Antal i Mineralsamlingen, i Marginen er voksende Summer tilføjet med Blyant. Paa første Side indeholder Kataloget en Redegørelse for, hvorledes Samlingen er bleven erhvervet og hvorfra Mineralerne stammer (se p. 515 og Fig. 1). I den derefter følgende Fortegnelse over I. Mineralie Samlingen er for hvert Stykke noteret den paa Mineral-Etiketter almindelig benyttede Tekst, som

angiver, om Minalet er »djærvt«, krystalliseret, stænglet, bladet el. lign., — af og til kaldes et Stykke »uformeligt«, — samt Findestedet. Den anvendte Systematik er den WERNER'ske fra 1798 eller staar ialfald denne meget nær. Men HOLTEN(-WIDENMANN) synes dog at være paaavirket af HAÜY's tidligste krystallografiske Arbejder fra Begyndelsen af 1780'erne, for medens WERNER tog sig Krystalformer og andre fysiske Egenskaber temmelig let, er der øjensynlig ved Sammenstillingen af Prinsens Museum lagt Vægt paa at skaffe vel krystalliserede Stuffer. Angivelsen af Krystalformen indskrænker sig dog gerne til Betegnelser som »prismatisk«, »dobbeltpyramidalsk«, »terningsformig« o. lign. I Marginen er engang imellem tilføjet andre Mineralnavne, naar det paagældende Mineral har haft flere Navne; Rettelser er sjældne. Derimod staar der udfør en Mængde Stykker bemærket i Marginen »udgaar som overflødig« eller »bortbyttet, overflødig«, »slet — udgaar«, eller blot »udgaar«. Dette tyder paa, at Kataloget har omfattet alle Museets Stykker, ogsaa saadanne som HOLTEN har anset for Doubletter. Nogen særskilt Doubletsamling har sandsynligvis ikke eksisteret, men med saadanne Bemærkninger i Kataloget har det været nemt at udtage Doubletter til Bytning. En blot og bar Optælling af Stykkernes Antal, som den OLUFSEN meddeler, giver ikke noget Billede af Samlingens Kvalitet.

Indholdsmæssig dominerer selvfølgelig de almindeligste Mineraler som Kvarts, Feldspat og Kalkspat, som findes i næsten alle kendte Varieteter og fra mange forskellige Steder. Men i Virkeligheden er vist saa godt som alle dengang kendte Mineraler repræsenteret, nogle som Chalcedon og Zeoliter i meget stort Antal. Fra Ostindien haves adskillige Eksemplarer af Zirkon, Hyacint (Zirkonvarietet), Diamant, Rubin, Diamantspat (Korund) o. fl. Af Skörl (Turmalin) findes en Mængde Stykker fra mange Lande, men her har Bestemmelsen efter den WERNER'ske Metode været usikker, udfør mange af Stykkerne er i Marginen tilføjet »Acanthiconit«, hvilket vil sige Epidot fra Norge. Efter den WERNER'ske Systematik opføres adskillige Ting, som vi nu kalder Bjergarter, mellem Mineralerne, og saaledes ogsaa her, f. Ex. Kalksten, Begsten, Lava. Et Afsnit i Slutningen af Kataloget har Overskriften: Blandede Mineraler, d. v. s. Bjergarter, og her træffer man Granit, Gneus, Glimmerskifer, Porfyr, Sandsten o. s. v. Mineralfortegnelsen slutter p. 161 med Vulkaniske Mineralier; de bestaar allesammen af Lava.

Derefter kommer en kort Liste over Forsteninger af Dyreriget

1. Mineralie Samlingen.

Er ordnet og beskrevet efter *Widenmanns* Haandbog og bestaaer af:

1. *Etats Raad Rothes* Samling, som især indeholdt mange skønne Calcedoner, Zeolither og Kongsbergske Sølvstuffer; i øvrigt meest tydske Sager, fra *Hartz* og *Freiberg*.
2. Spanske og Sydamerikanske Mineralier, købte af Professor *Abildgaard*. Iblant de Spanske var især en Samling af Qviksølv Stuffer og blant de Sydamerikanske, nogle Guld og Sølv Stuffer.
3. Foræringer: Blant disse en smuk Samling Træsteen fra *Coburg*, givne af Høiselig Dronningen, og en usædvanlig smuk og stor Calcedon givet af Amtmand *Wibe* i *Island*.
4. Købte Stykker: Nordiske, købte af Mineralhandleren *Nepperschmidt*; tydske, købte af forskellige Reisende. Blant disse Stykker var nogle fortrinlige fra *Hartz* og *Freiberg*.
5. Tilbyttede Stykker: Bestaaer af alt det nye opdagede i *Norge*, hvorfor er givet af de Rothiske Doubletter, desuden af nogle faae Sydeuropæiske, og blant disse især det meget sieldne *Carrariske* Marmor med Biergkrystal.

Tekst til Fig. 1.

I. Mineralie-Samlingen.

Er ordnet og beskrevet efter Videnskabsrådets Hæft og
og bestaar af:

1. Statulaas Kottes Samling, som ikke indgælder mange
flüchtige Laboratorier, Jernstæbe og Kongebælgens Høle-
stæbe, iøvrigt enest. Dybske, Tegn, Skæftarts og
Freiberg.
2. Svenske og Tydsklands Mineralie-kabte af
Professor Nilogaard. Blandt de svenske er ikke
en Samling af Lemstjensstæbe og blandt de Tyd-
sklands, nogle Guld og Sølv Stæbe.
3. Sveriges. Blandt disse en fin Samling af Ud-
flam fra Sjöberg, givet af Hørsfalsk Kammeringen, og
en især værdifuld fin og stor Laborator givet af den
sæd. Hørs i Island.
4. Kabte af Hørs. Den sidste kabte af Mineraler fundet
en Hørsstæbe, dybske, kabte af forskellige
flüchtige. Blandt disse Hørs er nogle forskellige fra
Hørs og Freiberg.
5. Tilbyrde Hørs. En stæbe af alt det nye opdagede
i Norge, som er givet af den hollandske Hørsstæbe
den anden af nogle få Hørsstæbe, og blandt disse er
det meget finde kuratistiske Hørsstæbe med Hørsstæbe.

Fig. 1. Første Side af HOLTENS Katalog over
PRINDS CHRISTIAN FREDERIKS NATUR MUSEUM.

og af Planteriget. Og endnu indeholder Kataloget de kortfattede Afsnit: II. Plantesamlingen: 1499 forskellige (recente) Arter, III. Samlingen af Ormeklassen og IV. Insect Samlingen med 1364 forskellige Arter, ordnet og beskrevet efter den nyeste Udgave af FABRICII System og antegnet i samme. — Disse Afsnit er nærmest Resuméer.

Prins CHRISTIAN FREDERIK begyndte allerede som Dreng (1799) at føre en Dagbog (10), som han med Afbrydelser fortsatte indtil faa Dage før sin Død. Prinsen fortæller livligt om sine Oplevelser og de Mennesker, han træffer; om hans Samlinger finder man derimod kun faa og korte Bemærkninger, f. Ex. 15/2 1799: »Taget af min Chatolkasse til at købe Mineralier for 5 Rd.« og 10/12 1800: »Været hos Prof. Vahl, som gav mig et amerikansk Mineral, Atakammit.« 1/6 1803: ... takkede KNUDSEN for Mineraler.

I Somrene 1803 og 1804 foretog Arveprinsen længere Rejser i Tyskland, og for Prins CHRISTIAN FREDERIK, som var med begge Gange, blev det en Række glimrende Oplevelser. Han lærte fremmede Hoffer at kende, gjorde mange nye Bekendtskaber baade med fremragende Mænd og med livslysten Ungdom, han var optaget af Selskabelighed og Baller og skulde alle Vegne bese Byer, Slotte, Kunstsamlinger og andre Seværdigheder. Allerede paa den første Rejse forelskede han sig heftigt i sin mecklenburgske Kusine, Prinsesse CHARLOTTE FREDERIKKE, hvem han ægtede i 1806. Som bekendt blev Ægteskabet opløst 1810. — Naturvidenskab blev der saaledes ikke megen Tid til. Men paa Hjemvejen i 1803 opsøgte han den berømte Naturforsker, Mineralogen J. F. BLUMENBACH i Göttingen, som talte længe med ham og viste ham sin Kraniesamling; i de følgende Aar stod de i Brevveksling og Prinsen sendte Prøver af sine Mineraler til BLUMENBACH. Natten til den 25. Maj 1804 faldt der i København en saakaldet »Svovlregn«. Alle Gader bar næste Morgen Spor af det gule Støv, som if. ØRSTED (9) var Befrugtningsstøv medført af Vinden og slaaet ned af Regnen. »Svovlregnen« strakte sig over en Længde af mere end 8 Mil. Prins CHRISTIAN FREDERIK samlede Efterretninger om Regnen og gjorde selv Forsøg og Iagttagelser over dette Støv. Sine Resultater meddelte han til BLUMENBACH, som gav et Udtog deraf i Voigts Magazin.

Den 7. Dec. 1805 døde Arveprins FREDERIK og Prins CHRISTIAN FREDERIK blev derefter Chef for Faderens Regiment, som laa i Plön. Men for Militærvæsenet havde han ingen Sans. Hans Opdragelse havde givet ham mange andre og vidtspændende Interesser, og saa

vidt hans Pligter tillod det, vedligeholdt han sine Forbindelser med Videnskabsmændene og dyrkede Studiet af Kunst. I 1806 blev han valgt til Præsident for det norske Videnskabselskab i Trondhjem og i 1809 til Præsides for Kunstakademiet i København, desuden blev han Medlem af flere andre videnskabelige Selskaber.

I de begivenhedsrige Aar under Krigen med England maatte han uundgaelig blive stærkt optaget af de politiske Forhold. I 1813 blev han af Kong FREDERIK VI sendt til Norge som Statholder, hvor han med Iver søgte at ophjælpe Landet. Det er vel kendt, at han efter Freden i Kiel blev valgt til Norges Konge af Rigsforsamlingen paa Eidsvold og underskrev Norges Grundlov den 17. Maj 1814, og ligeledes, at han allerede samme Aar maatte fraskrive sig Tronen og forlade Norge.

Men selv i denne bevægede Tid glemte han ikke helt sin Kærlighed til Mineralogien. I Dagbogen for 1814 findes enkelte Bemærkninger om, hvad han har set, f. Ex. 9. Januar. Giellebek. Marmorbrud. 11. Januar. Laurvig. Labradorsten¹⁾. I Røraas har han besøgt Stortvartsgruben d. 10/2. — Da han med et lille Følge paa 12 Personer rejste fra Norge om Bord paa den danske Orlogsbrig »Bornholm«, maatte Skibet ligge for Modvind i fire Dage i Frederiksværn. I Dagbogen for 14.—26. Oktober 1814 skriver han, at den eneste Tur, han foretog, var til den befæstede Ø ved Havnen, »ou je recueillis encore quelque morceaux du feldspath labrador que je garderais comme souvenirs de ma dernière excursion sur les rochers norvegiens«. — Den 26. Oktober forlod han Norge, og den 4. November gik han i Land i Aarhus.

I Marts 1815 blev Prins CHRISTIAN FREDERIK udnævnt til Guvernør over Fyn, og kort derefter ægtede han Prinsesse CAROLINE AMALIE af Augustenborg, som blev hans Dronning og overlevede ham i 33 Aar; gamle Mennesker vil endnu huske hende som Enkedronning. Tilsammen var de et overmaade smukt Par. Paa Fyn førte CHRISTIAN FREDERIK en rolig Embedsmandstilværelse afbrudt af Ophold paa Amalienborg eller Sorgenfri. I Aarene 1818 og 1819—1822 drog Ægteparret ud paa Rejser i de fleste af Europas Lande, og Prins CHRISTIAN FREDERIK fik nu rig Lejlighed til at dyrke sine mangeartede Interesser. Han greb ogsaa »Leiligheden til at er-

¹⁾ Hermed menes *Larvikit*, som ikke er nogen »Labradorsten«, men en Syenit, hvis Feldspat har et blaåt Farvespil: *Labradorisering*. I Handels- og Stenhugger-sproget kaldes Larvikiten paa Grund af Farvespillet for »Labradorsten«.

hverve sig skønne Kunstskatte« og til at forøge sine naturvidenskabelige Samlinger. Til Gengæld har Prinsen rundhaandet støttet udenlandske Lærde og Museer med Gaver. For ham selv har det været af Betydning, at han paa disse Rejser kom i personlig og varig Forbindelse med mange af Tidens berømteste Naturforskere som CUVIER, ARAGO, DAVY, HUMBOLT og BROGNIART.

Under Opholdet i Neapel indtraf et Udbrud af Vesuv, som Prins CHRISTIAN FREDERIK studerede paa nærmeste Hold. Ledsaget af Sir HUMPHRY DAVY og Chevalier MONTICELLI (neapolitansk Mineralog) besteg han Vulkanen den 26. Januar 1820. Om sine Iagttagelser skrev han en Afhandling, som han oplæste i Accademia delle scienze di Napoli den 17. Juli 1820; den blev trykt i dettes Skrifter samme Aar: OSSERVAZIONI SULLA LAVA DEL VESUVIO DEL 26. GENNAJO 1820. MEMORIA DI S. A. REALE IL PRINCIPE CRISTIANO FEDERICO DI DANIMARCA ... Senere optoges Afhandlingen i Leonhard's mineralogisches Taschenbuch XVI, 1822, her med en Tilføjelse om nye Iagttagelser i Maj 1820.

Uden at blive tør i Stilen gengiver Prins CHRISTIAN FREDERIK sine Iagttagelser nøgternt og detailleret med skønsmæssige Angivelser af Lavastrømmens Længde og Bredde, Udstrømningsaabningens Størrelse etc. Han beskriver Lavaens Flyden, Frembrud af nye Lavastømme, Størkningsfænomener og de Gasarter, som steg op fra »Ildstrømmen« saa vel som fra Spalter i det omgivende Lavadække. Beskedent forklarer han, at hvis han ikke tager fejl, har kun Gassen kunnet drive Lavaen saa højt op i Spalten. Samme Dag indsamledes Prøver af Sublimationsprodukterne, som blev analyserede af DAVY. — Afhandlingen bringer vel ikke noget egentlig nyt for Vulkanologien, men den viser os Prins CHRISTIAN FREDERIK som den øvede Iagttager.

Fra denne Rejse hjembragte Prins CHRISTIAN FREDERIK store mineralogiske og geologiske Samlinger, deriblandt en omfattende »Vesuvisk Samling«. Paa Grund af Pladsmangel i Mineralogisk Museum blev det allerede for mange Aar siden nødvendigt at magasinere betydelige Mængder af disse Mineraller og Bjergarter.

I Italien deltog Prins CHRISTIAN FREDERIK i Udgravninger af Oldtidslevninger, og ved omfattende Indkøb af antike Kunstgenstande lagde han Grunden til sit arkæologiske Kabinet, som han lod opstille paa Amalienborg umiddelbart ved sine daglige Værelser. Ogsaa hans Mønt- og Medaillesamling, hvortil han havde arvet Begyndelsen fra sin Fader Arveprinsen, fik nu en betydelig Udvidelse.

Dog var det ikke udelukkende videnskabelig Virksomhed, Prinsen syslede med paa sine Rejser i Udlandet. Han opsøgte tillige, — navnlig paa en senere Rejse i 1838, — de fleste regerende Fyrster og ledende Statsmænd i Europa. Medens han efter sin demokratiske Fortid i Norge nærmest havde været suspekt i disse Kredse, vendte det personlige Bekendtskab ganske Stemningen til Fordel for den aristokratiske Prins. Uden Tvivl modtog han ved disse Besøg en blivende Paavirkning i reaktionær Retning.

Efter Hjemkomsten i 1822 opholdt Prinseparret sig en stor Del af Tiden paa Amalienborg eller Sorgenfri, hvor de førte et meget selskabeligt Hus. Videnskabsmænd, Kunstnere og berømte Fremmede var jevnlig indbudte til Selskaber af mere privat Karakter, og Prinsens Kundskaber var grundige nok til, at han kunde drøfte faglige Emner med saadanne Gæster. Hans Fremtræden var altid elskværdig, vindende og værdig; fra mange Sider betegnedes han som aristokratisk, men dette hindrede ikke, at en frimodig Tone herskede ved hans Selskaber. Personlig søgte han bestandig Kontakt med de i aandelig Henseende mest fremstaaende. Udenfor sit Hjem blev han et virksomt Medlem af Selskabet for Naturlærens Udbredelse; 1838 valgtes han til Præsident for Det kgl. danske Videnskabernes Selskab.

Efterhaanden lagde administrative Arbejder stærk Beslag paa hans Tid. I 1831 fik han Sæde i Statsraadet. Ogsaa i denne Art Anliggender kom hans hurtige Opfattelse og store Arbejdsevne ham til god Nytte. ØRSTED siger bl. a.: »Man saa ham ofte gennemløbe en overrakt Beretning strax ved Modtagelsen, og i en utrolig kort Tid at have opfattet dens Indhold saaledes, at han med fuld Sagkundskab kunde tale derom« (9, p. 22). Ikke uden Grund blev han senere betegnet som den eneste administrative Fagmand mellem de danske Konger.

Ogsaa som Konge efter FREDERIK VI.s Død d. 3. December 1839 fortsatte han sit private Liv i samme Spor. Bl. a. var det ham, som ved Udsendelsen af Corvetten »Galathea« i 1845 bidrog til, at denne Ekspedition ved Siden af sin politiske Mission fik saa mange naturvidenskabelige Opgaver. — At hans korte Regeringstid var præget af politiske Brydninger, Skandinavisme og voksende Uro i Hertugdømmerne, at han imod Folkets Forventning opretholdt den enevældige Statsform indtil sin Død, er altsammen Ting, som hører Danmarkshistorien til, men ligger udenfor denne Fremstillings Opgave.

Det particulaire mineralogiske Cabinet under
VARGAS BEDEMAR.

For sine particulaire Cabinetter bevarede CHRISTIAN FREDERIK en usvækket Interessé. Efter sin Fader arvede han et Bibliotek paa 13 800 Bind, som han forenede med sit eget og stadig forøgede. Til dets Varetagelse ansattes særlige Bibliotekarer. Ligeledes ansattes Bestyrere ved de particulaire Samlinger, der efterhaanden voksede til betydelige Museer, som udenlandske Videnskabsmænd ikke forsømte at besøge, naar de kom til Danmark.

Fra de første Aar efter HOLTENS Død hører man ikke meget om Prins CHRISTIAN FREDERIKS Mineralsamling. Det vides, at Botanikeren PETER THONNING var Lærer for Arveprins FERDINAND i 1804—1810, og at han i den Tid havde Tilsyn med Mineral- og Insektsamlingen. (Den senere Konferensraad P. THONNING kom ind i Statstjenesten 1812 og steg til Deputeret i Generaltoldkammeret og Kommercekollegiet. Fra 1829 til sin Død 1848 var han Medlem af Direktionen for det kgl. naturhistoriske Museum i Stormgade).

Omkring 1810 dukkede en ny Mand op i Prins CHRISTIAN FREDERIKS nærmeste Kreds, nemlig Grev VARGAS BEDEMAR, som skulde faa en ikke helt ringe Betydning for danske Mineralsamlinger.

Grev EDOUARD ROMEO VARGAS DE BEDEMAR er den eneste romantiske Skikkelse i dansk Mineralogi. Hans Livshistorie kan endnu den Dag idag sætte Penne i Bevægelse. Efter hans egen Angivelse tilhørte han en yngre Linie af en spansk Grandeslægt og blev født i Kiel 1770. For nylig er der fremsat Formodning om, at han var identisk med en tysk Forfatter CARL GROSSE (eller GROSS), der fødtes i Magdeburg 1768. Ialfald har han i kritiske Situationer i sit bevægede Liv modtaget værdifuld Hjælp af Danske. Han studerede ved Universiteterne i Göttingen, Halle og Berlin, kom derefter til Italien i 1792 og gik i neapolitansk Krigstjeneste; men han tog sin Afsked i 1805 kort før Hoffets Flugt for Franskmændene. Aaret efter blev han Generalforpagter af Sardinien's Miner; antagelig er det her, hans geologiske og mineralogiske Interesser har udviklet sig. Grev VARGAS har udfoldet en ret broget Forfattervirksomhed, 1796 udgav han et Skrift tilegnet A. P. BERNSTORFF. I 1798 var han Medstifter af Accademia Italiana, hvis første Præsident han blev. Paa Forslag af den danske Diplomat, Baron HERMAN SCHUBART blev han i 1806 Medlem af det danske Videnskabernes Selskab. I Italien blev han af Franskmændene mistænkt for at være politisk

Intrigant og kastet i Inkvisionsfængsel. Det lykkedes Baron SCHUBART at faa ham frigivet og hjulpet til Danmark, hvor han ankom i Sommeren 1809. Grev VARGAS blev vel modtaget ved det danske

Fig. 2. GREV VARGAS BEDEMAR.
Efter Maleri af M. BRÜNNICH 1840.

Hof, og han vandt Kongens Gunst saaledes, at han i Marts 1810 med kongelig Understøttelse kunde tiltræde en stor mineralogisk-økonomisk Rejse til Norge.

Grev VARGAS berejste Norge fra Arendal til Nordkap; herfra drog han over Vardø til Torneå og videre langs Sveriges Kyst over Piteå, Skellefteå til Umeå, hvorefter han rejste gennem Ångermanland og Jämtland og over Sevebjergene tilbage til Trondhjem. Rejsen sluttede i August 1812, men fortsattes i 1814. Først senere fik han Tid til at udarbejde en Rejseberetning, der blev trykt i Frankfurt a. M. 1819 (11). I Fortalen siger Grev VARGAS, at denne Beret-

ning kun maa opfattes som en »Ergänzung« til LEOPOLD v. BUCHS og HAUSMANNS Arbejder. (L. v. BUCH: Reise durch Norwegen und Lappland, 2 Bd. 1810, og HAUSMANN: Reise durch Skandinavien, 5 Bd. 1811—18). VARGAS BEDEMARS Rejse omfattede dog et større Omraade end de to foregaaende. Beretningen er disponeret saaledes, at han i hvert Bind først giver en kortfattet Rejsebeskrivelse med geografiske og meteorologiske Oplysninger. Derefter kommer en »Wissenschaftlicher Theil«, hvori han har samlet sine geologiske og mineralogiske Iagttagelser. Specielt har han interesseret sig for Bjergværkerne. I Almindelighed beskrives baade Driften og Udbyttet, Brændselsforholdene, Højvornenes Dimensioner, Grubernes Størrelse og de geologiske Forhold, Lagenes Strykning, Malmens Mineralbestand og Lejets Mægtighed. Uden et nøje Kendskab til Datidens Bjergværker er det vanskeligt at bedømme Værdien af en saadan Beskrivelse, men man faar det Indtryk, at Grev VARGAS taler af Selvsyn om Ting, han har Forstand paa. Overfor Kongsbjergs Værk er han meget kritisk indtillet. Hans Beskrivelser af de Bjergarter, som danner Fjeldgrunden i Egne, han har gennemrejst, er knappe i Formen men gode og detaillerede, og han er aabenbart en god Kender af Mineraler. Bogen slutter med et Kapitel: »Geognostischer Umriss von Norwegen«, samt et Kort over Norge, hvorpaa man, — maaske paa Grund af en tilfældig valgt Form for de geologiske Signaturer, — synes at skimte nogle Hovedtræk af Norges Fjeldbygning.

I Mineralogisk Museums Arkiv findes en Fortegnelse, skrevet med VARGAS BEDEMARS Haandskrift, over »Minéraux, réunis en Svède, et Norvège«. Der kan ingen Tvivl være om, at det er en Liste over hans Indsamlinger paa denne Rejse. Listen er ganske vist ikke forsynet med Aarstal, men de angivne Findesteder svarer til Rejseruten. Den er ikke pagineret, men den indeholder 1200 fortløbende Numre. Ofte angives det, at der er flere Eksemplarer paa hvert Nummer. Grev VARGAS er begyndt at samle allerede i Helsingborg og Höganäs. Fra den nordligste Lokalitet noterer han: »Minéraux du Cap Nord«. Samlingen bestaar dels af Bjergarter, dels af Mineraler. Blandt de sidste er en fyldig Repræsentation af norske og svenske Malme, gedigent Sølv og en Del gedigent Kobber. Iøvrigt findes foruden de almindeligste Mineraler som Kvarts og Feldspat ogsaa adskillige mindre ordinære Ting, f. Eks. Lazulit fra Konnerud Grube, Axinit, Cerit fra Bastnäs Grube, Gadolinit fra Finbo og Ytterby o. m. m. I mange Tilfælde noteres kun »Minéraux« ud for

en Lokalitet paa Listen, muligvis fordi Grev VARGAS ikke har haft Tid eller Hjælpemidler til at bestemme Mineralerne paa Stedet. Det er tydeligt, at Listen er ført paa Rejsen. Flere Steder afbrydes Fortegnelsen med Bemærkninger som: »Depuis No. 917 jusqu' à 943, contenus dans les Caisses No. 22 & 23«. Eller f. Ex. »Dans les Caisses No. 24 & 25, laissées à M. l'Evêque Krogh à Alstahough pour les envoyer à Knudtzon«.

Der forløb nogen Tid efter Rejsens Afslutning, før Grev VARGAS kunde udarbejde sin Beretning. Allerede i Breve fra Norge havde han underrettet Prins CHRISTIAN FREDERIK om de Misligheder, han havde fundet ved de norske Bjergværker, hvor Statens Embedsmænd efter hans Mening udnyttede deres Stilling til Fordel for private Foretagender. Efter at Prins CHRISTIAN FREDERIK var bleven Statholder i Norge, fik han nedsat en Kommission til Undersøgelse af Bjergværkernes Tilstand og Administration. Grev VARGAS blev Medlem af Kommissionen, og i 1813 rejste han paany til Norge. Han udarbejdede en ny Plan for en forbedret Drift af Kongsberg Værket og forelagde den for Prins CHRISTIAN FREDERIK, med hvem han nu var kommen i nær Forbindelse. Efter CHRISTIAN FREDERIKS Tronbestigelse i Norge aflagde Grev VARGAS Troskabsed til ham, hvorved han for en kortere Tid paadrog sig Kong FREDERIK VI.s Unaade. Da CHRISTIAN FREDERIK i Oktober 1814 forlod Norge efter Tronfragiselsen, var Grev VARGAS i hans Følge.

Vi finder derefter Grev VARGAS BEDEMAR som Inspektør ved Prins CHRISTIAN FREDERIKS particulière mineralogiske Cabinet, en Stilling, som han varetog til sin Død i 1847.

I Mineralogisk Museums Arkiv opbevares et Katalog over Mineralsamlingen skrevet med Grev VARGAS BEDEMARS karakteristiske Haandskrift. Det har følgende Titel:

Catalogue
de la
Collection de Minéraux
de
Son Altesse Royale
Le Prince Chrétien Frédéric
de Dannemarç
distribuée
d'après le Système de M^r. l'Abbé Haüy.

Aarstal mangler og Kataloget er ikke pagineret. Grev VARGAS BEDEMARS Navn er intet Sted i Kataloget skrevet af ham selv, det er tilføjet antagelig 70—80 Aar senere; men Haandskriften er saa vel kendt, at der ingen Tvivl kan være om Forfatterskabet.

I Kataloget er for hvert Mineral opført de Former, som er repræsenterede i Samlingen, og for hver saadan Angivelse er noteret de Lokalteter, hvorfra netop denne Form haves, f. Ex. (i Udtog):

Chaux Carbonatée

<i>Birhomboidale,</i>	<i>du Derbyshire.</i>
<i>Prismatique,</i>	<i>d'Andreasberg.</i>
	<i>du Hartz.</i>
<i>Alternante,</i>	<i>d'Andreasberg.</i>
	<i>du Hartz.</i>
<i>Dodécaèdre,</i>	<i>de Lingerud, pr. Arendal.</i>
	<i>Grönlande,</i>
	<i>Schneeberg.</i>
	etc.

Som det vil ses, fremgaar det ikke af Kataloget, hvormange Stykker Samlingen indeholder fra hver af de nævnte Lokalteter. Det samlede Antal Stykker kan heller ikke optælles efter dette Katalog, men efter L. OLUFSENS Angivelse (9) udgjorde Antallet ved Kongens Død ca. 8000 Stykker. Kataloget stemmer helt overens med det System, som HAÜY har fremsat i *Traité de Mineralogie*, tome II, Paris 1801; i HAÜY's senere Publikationer er Systemet ændret noget. Det er derfor sandsynligt, at Grev VARGAS straks efter sin Ansættelse har taget fat paa at omordne Samlingen efter moderne Principper, og efter al Sandsynlighed har han selv personlig udført hele Arbejdet og skrevet alle Etiketterne. I det nuværende Mineralogiske Museum er CHRISTIAN VIII.s Mineraler lette at kende paa deres Etiketter, som for langt den største Parts Vedkommende er skrevet med VARGAS BEDEMARS Haandskrift (se Fig. 3). Grev VARGAS har været en flittig Museumsmand. Bibliotekar L. OLUFSEN, som efter Grev VARGAS BEDEMARS Død blev Inspektør ved Mineralsamlingen, skriver (9): »Ved Ordningen af Samlingen er HAÜY's System blevet fulgt; men, da den sidste Udarbejdelse af dette er fra 1822, og saa mange Arter og Varieteter senere er tilkomne, der ikke have været den store franske Mineralog bekendte, blev for nogle Aar siden en ny Opstilling af Samlingen begyndt, men som af til-

fældige Aarsager endnu ikke er tilendebragt«. En saadan Omlægning kan godt tage Tid. Med Hensyn til Etikettering bebrejder

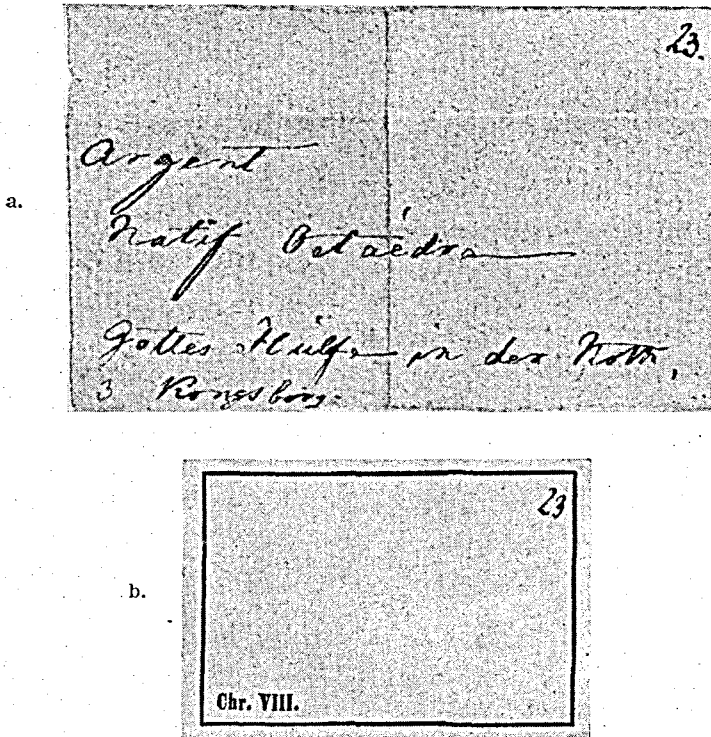

Fig. 3. Etiketter fra CHRISTIAN VIII.s Mineralsamling.

- a. Etiket med VARGAS BEDEMARS Haandskrift.
- b. Denne Etiket skal findes ved hvert Mineralstykke for at betegne, at det hidhører fra CHRISTIAN VIII.s partikulære Samling.

OLUFSEN Grev VARGAS, at »De Oplysninger, der haves om de enkelte Acquisitioner, ere kun faa og ufuldstændige; endog de originale, i Udtryk og Indhold rigtig nok ofte mangelfulde, Etiquetter ved de Stykker, han ikke selv havde samlet paa sine Reiser, bleve lige til 1835 ombyttede med andre, der vare affattede i Videnskabens mere bestemte Sprog«. Ja, dette er beklageligt; man kan f. Ex. ikke nu udtage af Samlingen de Mineraler, som Grev VARGAS selv har samlet, eller mellem de grønlandske Mineraler paapege, hvilke der er modtaget som Gave fra GIESECKE.

I de følgende Aar modtog Samlingen store Forøgelser. I 1814 og 1818 ordnede GIESECKE selv her i København sine grønlandske Mineraler og skænkede ialt 1635 Numre til Københavns forskellige Museer, der iblandt ogsaa Prins CHRISTIAN FREDERIKS Kabinet, som fik 447 Stykker; OLUFSEN bemærker, at der var adskilligt nyt og interessant der imellem, men ikke faa af Stykkerne var ubetydelige og saa lidt karakteristiske, at de ikke »kunde nærmere undersøges«. En meget stor Del af Forøgelserne skaffede Grev VARGAS selv paa talrige Rejser. Med Understøttelse af Prinsens Kasse foretog han 1819 en Rejse til Færøerne, som varede et Aar, og fra denne Indsamlingsrejse hjembragte han saa store Samlinger, at der nu maatte oprettes en betydelig Doubletsamling. En Liste i Mineralogisk Museums Arkiv, skrevet af VARGAS BEDEMAR, lyder paa »Caisnes des Minéraux doubles«. Kasserne er betegnet I—CXLIV. Blandt Indholdet angives i adskillige Tilfælde »Miner. anciens doubles«, det meste er ellers fra Færøerne og bestaar væsentligst af Chalcedon, Zeoliter, Opal og Bjergartsprøver. Doubletterne blev i stor Udstrækning benyttet som Byttemateriale til Fordel for Kabinettet. Senere foretog Grev VARGAS Rejser til Sverige, Skotland, Finland og Rusland. I 1831—32 rejste han gennem Tyskland, Böhmen, Østerrig, Schweiz og Frankrig. Hans sidste store Rejse (med Understøttelse af Fonden ad usus publicos) gik til Madeira, Azorerne og Canarerne og varede fra 1835 til 1839; han fik herved Lejlighed til et aarelangt Ophold i Portugal, hvis nordlige Halvdel han berejste. Ikke blot medbragte Grev VARGAS fra disse Rejser meget store Kollektioner, han knyttede ogsaa Forbindelser med Mineralhandlere i Udlandet og Bytteforbindelser med fremmede Museer og Samlinger. I Mineralogisk Museums Arkiv opbevares en Del Breve fra Mineralhandlere i næsten alle de nys nævnte Lande og desuden fra Amerika. Størstedelen af Korrespondancen er adresseret til Grev VARGAS BEDEMAR, en Del til Prinsen selv, og en enkelt Regning: »An das Königliche Museum in der Amalienburg. Copenhagen«.

Desuden forøgedes Samlingen ved flere større og mindre Køb og Gaver. Den betydeligste fik Kabinettet ved Købet af Conferentsraad og Deputeret i Cancelliet P. J. MONRADS efterladte fortrinlige Samling i 1839. Denne bestod af en systematisk Mineralsamling, en Krystalsamling, en Samling af Stykker i stort Format, en geografisk ordnet Samling af grønlandske Mineraler og en Ædelstenssamling. Denne sidste fulgte ikke med. Særlig de norske, svenske,

færøske, islandske og grønlandske Mineraler var meget værdifulde. Alle Stykkerne var forsynede med meget pyntelige Etiketter, som endnu er bevarede (se Fig. 4). — Ogsaa mange Danske i Udlandet skaffede Mineraler til Prinsens Samling, bl. a. den danske Vicekonsul ALFRED FOX i Falmouth, og den danske Minister, Konferensraad PETERSEN i Amerika. — I 1847 sendte Baron SARTORIUS v. WALTERSHAUSEN en Samling islandske Mineraler.

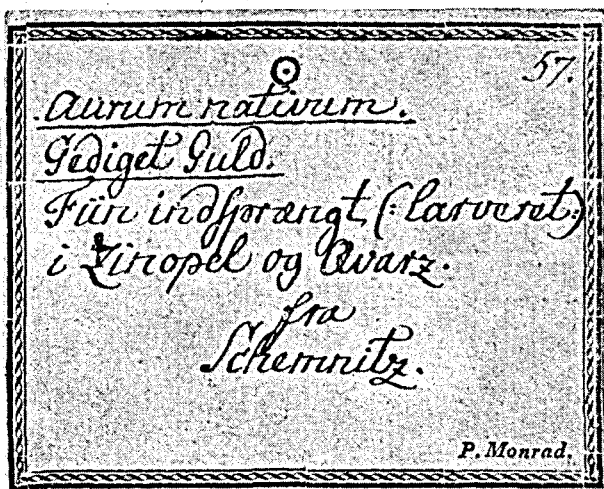

Fig. 4. Etikette til den af CHRISTIAN VIII. erhvervede MONRAD'ske Mineralsamling. (larveret = skjult. Zinopel = en brun sinkornet Kvartsmasse med Zinkblende, Blyglans, Svovlkis og Kobberkis).

Under VARGAS BEDEMARS Bestyrelse voksede saaledes Prins CHRISTIAN FREDERIKS particulaire Mineral Cabinet til et stort og betydeligt Museum. Grev VARGAS lagde Vægt paa, at alle Findesteder for hvert Mineral skulde være repræsenteret. Han har ogsaa i høj Grad soigneret Samlingen ved stadig at ombytte ældre Stykker med nye og bedre og navnlig med vel krystalliserede Stykker. Til Kabinettet hørte ogsaa en lille Meteoritsamling, hvori henimod 30 Meteorfald var repræsenteret, deriblandt adskillige af de mest berømte.

Af de meget store Samlinger, som Grev VARGAS BEDEMAR hjembragte fra sine Rejser, har han ogsaa kunnet afstaa en Del til det kgl. naturhistoriske Museum, i hvis Direktion han havde Sæde fra 1829 til sin Død.

Om Grev VARGAS BEDEMARS Person har Meningerne aabenbart været delte. Fra sine Rejser i Udlandet vendte han hjem bedækket

med Ordner og stærkt komplimenteret. Herhjemme stillede Videnskabsmændene sig køligere. AXEL LINVALD skriver i sin Bog om den unge Prins CHRISTIAN FREDERIK (6): »At dømme efter Sagskundskabens Vurdering har han været uden grundige Kundskaber, fordringsfuld og ærgerrig; samtidig var han underholdende og elskværdig, elegant og smidig . . .«. Kundskaber kan man ikke frakende ham og som Museumsmand har han udført et stort og flittigt Arbejde, hvortil han næppe før paa sine gamle Dage har haft nogen Assistance udover maaske en ren manuel Hjælp til Transport af Kasser etc. Men det er troligt, at hans Væsen og slebne Manerer er falden Videnskabsmændene for Brystet. Herpaa tyder et Par Bemærkninger af Sir CHARLES LYELL. Hans Fremfærd imod de norske Bjergværksfunktionærer har vel heller ikke skaffet ham Venner.

Da LYELL paa sin Rejse til Danmark og Sverige i Sommeren 1834 naaede til København efter at have tilbragt tre Dage sammen med FORCHHAMMER paa Stevns Klint, Møen og i Faxe Kalkbrud, ønskede han at bese Prins CHRISTIAN FREDERIKS Konkyliesamling, som bestyredes af Dr. H. H. BECK. Det var i det hele taget almindeligt, at fremmede Videnskabsmænd, som gæstede København, ogsaa besøgte Prinsens Museer. De blev altid vel modtaget og i Reglen indbudte til Prinsens Hof. Saaledes ogsaa den berømte LYELL. Paa Forhaand var Grev VARGAS og Dr. H. BECK blevet beordrede til at forevise ham Samlingerne. Om Besøget skriver LYELL i sin »Journal« (12): »I was at the museum in the Palace at the appointed hour, and tried in vain to get Count Vargas, who was to show me the minerals, not to wait on me, as I wished to set to at the shells and fossils«. Om BECK skriver han: »I found Beck very strong in conchology. He has, in 'his Highness's' collection, one of the finest in Europe, if not the best, even up to the last new shells of Cuming and others in London«. »After I had worked some time with Beck, the Prince joined us, and spent many hours while I went over the Faxe shells, ... The Prince has studied the characters of all the genera of shells. I had several presented by him, as we went over the drawers«. LYELL blev inviteret til Middag hos Prins CHRISTIAN FREDERIK paa Sorgenfri sammen med FORCHHAMMER og H. C. ØRSTED og ført derud af Grev VARGAS i en kongelig Vogn. Om VARGAS skriver han: »Vargas is a good-humoured man, but a complete courtier«. Og videre: »Vargas amused me, as his ideas are so drilled to a court. He confessed that his only reason for cutting geology was 'that it was a science for those who could afford to be *independent*

in their opinions, which he could not, for the controversies led to quarrels, and these to loss of place! But he was in manner quite the gentleman«. »The Crown Prince has the character of being very aristocratical, tempered with great intelligence and information; and he has good men always about him, Vargas being the only thorough courtier«.

VARGAS BEDEMAR døde i København d. 15. Marts 1847.

Grev VARGAS' nyeste Biograf ELSE KORNERUP har meddelt mig, at der i VARGAS BEDEMARs Skiftepapirer (Førseglingsprotokol 1846—47. I. Nr. 72. Bilag), som beror i Landsarkivet for Sjælland, findes en Regning paa Flytteomkostninger ved Transporten af 6 Mineralieskabe, som CHRISTIAN VIII. udlaante til Brug for Opstillingen af VARGAS' Mineralsamling paa hans Auktion. Flytningen foregik fra og til Amalienborg. Jeg medtager denne Oplysning her, fordi den sammen med adskilligt af det foran anførte, bl. a. LYELLS Bemærkning: »... the museum in the Palace«, synes mig at vise, at Christian VIII. hele Tiden har haft sin Mineralsamling paa Amalienborg, medens N. V. USSING (1) omtaler »Kong CHRISTIAN VIII's Mineralkabinet paa Rosenborg«.

Efter CHRISTIAN VIII.s Død d. 20. Januar 1848 besluttede FREDERIK VII. sig hurtigt til at overgive de partikulære Samlinger til Statens Museer. Ved kgl. Reskript af 9. Februar 1848 nedsattes en Kommission, som skulde gøre Forslag om Fordelingen og Afleveringen af Kongens private Samlinger til de vedkommende offentlige Stiftelser og Samlinger. Som Repræsentanter for Naturhistorien havde FORCHHAMMER og JAPETUS STEENSTRUP Sæde i Kommissionen.

Ved Skrivelse af 11. Dec. 1850 meddelte Kultusministeriet Bestyrerne af de Moltkeske Universitetssamlinger (FORCHHAMMER og STEENSTRUP), at Ministeriet under 4. samme Maaned havde bifaldet [Referat]:

- 1) at den mineralogiske Samling foreløbig henstilles i det kgl. naturhistoriske Museums mineralogiske Lokale og holdes særskilt opstillet, indtil nærmere Bestemmelse tages;
- 2) at af de geognostiske Samlinger:
  - a. Forsteningerne af de højere Dyr, som ikke er geognostisk ordnede . . . . . afgives til de respektive Afdelinger af det kgl. naturhistoriske Museum.
  - b. Den af Capitain Mathiesen fra Island medbragte Samling af Bjergarter indlemmes i det kgl. naturhistoriske Museums mineralogisk-geognostiske Samling. . . . .

- c. De øvrige geognostiske Samlinger, som ikke bliver at afgive til det kgl. naturhistoriske Museum, gaar over til Universitetets mineralogiske Museum, hvor de kan indlemmes i dettes Samlinger.
- 3) at Konkyliesamlingen afgives til Universitetets zoologiske Museum,
  - 4) at den tilstedeværende lille Samling af tørrede Planter afgives til den botaniske Have . . . .
  - 5) at de Tegninger, Litografier, Kobberstik og Kobberplader, som Kong CHRISTIAN VIII. har ladet udføre som Forberedelse til Udgivelsen af naturhistoriske med Samlingen forbundne Værker, indtil videre følger med de Afdelinger af Naturalierne, hvortil de nærmest henhører.

Naar Mineralsamlingen først blev opstillet i det kgl. naturhistoriske Museum, skyldtes det, at der var bedre Plads i dette Museum end i Universitetsmuseet. Samtidig forberedtes Loven om det kgl. naturhistoriske Museums Forening med Universitetsmuseerne, det var derfor kun et Tidsspørgsmaal, naar saavel det kgl. Museums som CHRISTIAN VIII.s Samlinger vilde blive afleverede til Universitetets mineralogiske Museum. Denne Aflevering foregik i Løbet af 1850'erne, efter at Universitetets mineralogiske Museum havde faaet en større Pladsudvidelse paa Loftet over Solennitetssalen og over Vestibulen i Universitetets Hovedbygning. I Museumsberetningen for 1860 skriver FORCHHAMMER [Referat]: Efter at i Aaret 1859 en Del af den kgl. og af CHRISTIAN VIII.s partikulære Mineralsamling var flyttet ind i Universitetssamlingen, er denne Flytning i Begyndelsen af det forløbne Aar forsaavidt fuldendt, at kun de ældre Doubletter og den store Sølvstufe fra Kongsberg er forblevne i det kgl. Museum i Stormgade, hvor jeg er nødsaget til foreløbig at lade dem blive, indtil den indre Omordning af de forenede Samlinger i Universitetets Lokale er skredet noget videre frem. I den følgende Aarsberetning nævnes, at disse Sager endnu henstaar i Stormgade; de blev der antagelig til 1868, da de sidste 6 Vognlæs flyttedes fra Stormgade til Universitetet.

Oprindelig forlangtes det, at CHRISTIAN VIII.s Samlinger skulde holdes særskilt opstillede indenfor de Museer, som modtog dem. Dette satte Museumsbestyrerne sig imod og erklærede det for en aldeles nødvendig Betingelse, at der skete en virkelig Sammensmeltning, og at de partikulære Samlinger blev optagne og indordnede i Universitetsmuseerne. Man behøvede ikke derved at frygte

for, at de enkelte Samlinger skulde sporløst forsvinde i den store Hovedsamling, thi det var en Regel, at de gamle Etiketter samvittighedsfuldt opbevarede ved hvert Stykke. Med Hensyn til CHRISTIAN VIII.s partikulære Samling var det udtrykkelig bestemt, at Etiketter med en særegen Farve eller et andet særegent Mærke skulde betegne Stykkerne som hidrørende fra Kongens Museum. I det nuværende mineralogiske Museum er alle CHRISTIAN VIII.s Mineraler forsynede med Etiketter, som den i Fig. 3b afbildede foruden de almindelige Museumsetiketter med forklarende Tekst (Fig. 3a).

LITERATUR

1. N. V. USSING: Universitetets Mineralogiske Museum, se »Danmarks Kultur ved Aar 1900«. København, 1900.
2. R. SPÆRCK: Zoologisk Museum i København gennem tre Aarhundreder. Festschrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Hans Majestæt Kongens Fødselsdag 26. September 1945.
3. M. T. BRÜNNICH: Dyrenes Historie og Dyr-Samlingen udi Universitetets Natur-Theater. Første Bind. Tilligemed en historisk Indledning, afhandlende Natur-Videnskabernes Fremgang under de Danske Konger siden Universitetets Stiftelse. Kiøbenhavn, 1782.
4. AD. CLÉMENT: Landhusholdnings-Selskabets Forhistorie. Vor Fortid III, 1919, p. 186—190.
5. CHRISTIAN ELLING: Amalienborg Interiører, Christian VII's Palæ 1750—1800. København 1945.
6. AXEL LINVALD: Christian VIII. Den unge Prins 1786—1813. København 1943.
7. H. S. HOLTEN: Beretning om det af hans Kongelige Høiheid Arveprindsen anlagte Natur-Museum, som ved den ulykkelige Ildebrand den 26. Februar blev ødelagt. »Minerva«, Marts 1794, p. 364—367.
8. C. C. A. GOSCH: Jørgen Christian Schiøtte. I. Kjøbenhavn, 1898.
9. Mindeskrift over Hans Majestæt Kong Christian den Ottende udgivet af det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Kjøbenhavn, 1848.
10. KONG CHRISTIAN VIII.s Dagbøger og Optegnelser. Udgivet ved AXEL LINVALD. I. Bind 1799—1814. København 1943.
11. VARGAS BEDEMAR: Reise nach dem hohen Norden durch Schweden, Norwegen und Lappland. In den Jahren 1810, 1811, 1812 und 1814. I—II Bd. Frankfurt a. M. 1819.
12. (CHARLES LYELL): Life Letters and Journals of Sir Charles Lyell, Bart. Edited by his sister-in-law, Mrs. Lyell. London 1881.

Desuden er benyttet:

- C. F. BRICKA: Dansk biografisk Lexicon, Kjøbenhavn 1887—1905.
 Dansk biografisk Leksikon, grundlagt af C. F. Bricka. Redigeret af POVL ENGELSTOFT under Medvirkning af SVEND DAHL. København. 1933—44.
 K. L. HENRIKSEN: Oversigt over Dansk Entomologis Historie. Entomologiske Meddelelser udgivne af Entomologisk Forening XV. Bind. København. 1921—1937.